

Investește în oameni!

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară: 2 „Corelarea învățării pe tot parcursul vieții cu piața muncii”

Domeniul major de intervenție: 2.2 „Prevenirea și corectarea parasirii timpurii a școlii”

Titlul proiectului: Pași strategici pentru îmbunătățirea accesului la educație al copiilor romi”

Cod Contract: POSDRU/8/2.2/S/5

Beneficiar: Romani CRISS – Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii

CURRICULA CURS FORMARE CADRE DIDACTICE

DESEGREGAREA ÎN ȘCOLILE DIN ROMÂNIA

I. Introducere

Până la mijlocul secolului XX era obișnuit că băieții să frecventeze școlile pentru băieți, fetele școlile pentru fete. Se considera că separarea băieților de fete este reciproc avantajos: băieții, în urma educației, vor deveni medici, juriști, preoți, ingineri, comercianți, meșteri, iar fetele vor fi oricum casnice. Astfel fiecare trebuie să primească educația lui. În plus, e bine să nu amestecăm băieții cu fetele, că nu se știe ce se întâmplă...Urmele acestui tip de învățământ mai poate fi încă regăsit în inscripțiile de pe pereții școlilor de renume din România: „Școala de fete”, de exemplu. Acest timp de înscripții trec deseori nebagate în seama, iar n cel mai bun caz stârnesc râsetele liceenilor din zilele noastre care nu concep o astfel de separare.

Acest model de segregare, separarea fetelor de băieți, arată ce se urmărește în general de o educație segregaționistă: formarea calitativ diferită a două grupuri de persoane și dorința de a evita „amestecarea” acestora, considerată a fi un pericol pentru societate.

II. Noțiuni generale

Segregarea înseamnă izolare, separare. În societate, putem vorbi despre segregare geografică, segregare religioasă, segregare lingvistică, segregare rasială etc.

Segregarea geografică este separarea unei comunități pe o anumite arie geografică. De regulă această segregare este un fenomen natural, dar poate fi și efectul marginalizării

unor comunități, obligarea acestora de a trăi separat de alte comunități (în literatură se folosește des noțiunea de ghettoizare).

Segregarea religioasă se referă la faptul că fiecare cult are lăcașurile sale, instituțiile sale proprii.

Segregarea lingvistică se produce în cadrul acelor instituții în cadrul cărora elementul lingvistic este un factor determinant. Spre exemplu educația în limba minorităților naționale nu se poate desfășura decât în cadrul unor clase de predare în limba respectivă.

Segregarea rasială reprezintă izolarea, separarea comunităților etnice. De regulă această segregare este artificială, forțată, și în cazuri extreme se materializează prin crearea de servicii (cum ar fi transportul) distincte (politică de apartheid).

Aceste tipuri de segregare pot coexista. Spre exemplu în Sarajevo există un cartier sârb, un cartier bosniac și un cartier croat. Segregarea geografică îmbracă forma segregării religioase (sârbii ortodocși, bosniacii musulmani și croații catolici) și etnice. În multe metropole există un cartier chinezesc, unde segregarea geografică are elemente de segregare religioasă, lingvistică și rasială.

Segregarea rasială în școlile din România privește în general comunitatea de romi. În situația în care educația se desfășoară în școli sau clase diferite datorită diferenței limbii de predare (educație în limba maghiară, germană, sârbă, ucraineană etc.) nu se poate vorbi despre segregare rasială ce trebuie soluționată prin desegregare.

Segregarea copiilor romi se poate datora:

- segregării geografice (școală de cartier în comunitatea de romi);
- voinței majoritarilor de a nu avea contacte cu romii.

Această segregare produce două efecte:

- educația romilor este calitativ mai slabă, astfel ei nu au șansa de a obține rezultate bune și de a-și continua studiile;
- lipsa socializării cu populația majoritară.

Dacă primul efect este ușor de înțeles, al doilea necesită câteva explicații.

Pe de o parte segregarea copiilor romi produce efecte psihice în copilul rom: el se simte altfel, inferior, fără viitor, exclus. Pe de altă parte, copilul majoritar își formează ideea că este privilegiat față de copilul rom, care, separat de el, este văzut ca ceva rău, ceva ce trebuie evitat.

În clasele mixte, chiar dacă la început pot apare conflicte dintre neromi și romi, la urma urmei se formează prietenii, cei care învață bine devin modele pentru întreaga clasă și copiii romi, cu o situație materială precară, care de altfel ar crede că nu au ieșire din situația lor, își pot forma pretenția de a schimba în bine situația lor. Studiile arată (Liga Pro Europa: *Discriminarea rasială în județele Alba, Bihor, Brasov, Caras-Severin și Sălaj*, 2006) o atitudine rasistă a elevilor din clasele fără elevi romi și o atitudine de toleranță, de acceptare a elevilor din clasele mixte.

III. Legislație relevantă privind accesul egal la educație

Dreptul la educație/Desegregare în educație – Legislație internațională

1. Dreptul la instruire a fost introdus în **Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale** prin **Primul Protocol adițional**, art. 2, care prevede: „*Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea*

funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.”

Acest drept este compus din două obligații ale statelor: de a oferi educație și de a oferi această educație conform convingerilor părinților.

Această prevedere trebuie coroborată cu prevederile art. 14 din aceeași convenție ratificată de România prin Legea nr. 30/1994: „*Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională și socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație*”.

2. Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (Adoptata de Conferința generală a UNESCO, la Paris, 14 decembrie 1960, intrată în vigoare la 22 mai 1962, conform dispozițiilor art.14; Romania a ratificat Convenția la 20 aprilie 1964 prin Decretul nr. 149, partea I, din 20 aprilie 1964, publicat în Buletinul Oficial, nr. 5 din 20 aprilie 1964) reprezintă instrumentul internațional care interzice în mod expres segregarea în educație. Astfel, în **Art. 1** al Convenției *se statuează că prin discriminare se înțelege orice distincție, excludere, limitare sau preferință care, întemeiată pe rasă, culoare,[...], origine națională sau socială, [...] are ca scop sau ca efect suprimarea sau alterarea egalității de tratament în ceea ce privește învățământul și mai ales: a) înlăturarea unei persoane sau unui grup de la accesul la diverse tipuri sau grade de învățământ; b) limitarea la un nivel inferior a educației unei persoane sau a unui grup; c) instituirea sau menținerea unor sisteme sau instituții de învățământ separate pentru persoane sau grupuri, plasarea unei persoane sau grup într-o situație incompatibilă cu demnitatea umană.*

3. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (Romania a aderat la Convenție la 14 iulie 1970 prin Decretul nr.345, publicat în ”Buletinul Oficial al Romaniei”, partea I, nr.92 din 28 iulie 1970.) Art.3 prevede ca “*statele părți condamnă în special segregarea rasială...și se angajează să prevină, să interzică și să elimine pe teritoriile ținând de jurisdicția lor toate practicile de aceasta natură.*”

4. Comitetul privind Eliminarea Discriminării Rasiale în Recomandarea Generală XIX (Sesiunea 47, 1995) privind articolul 3 al Convenției în care se condamnă segregarea rasială “*1. atrage atenția Statelor Parte în privința formulării textului articolului 3, prin care Statele se angajează să prevină, să interzică și să combată toate practicile de segregare rasială 2. Comitetul consideră că obligația de a combate toate practicile de această natură include obligația de a eradica consecințele unor astfel de practici adoptate sau tolerate de Guvernele anterioare în cadrul statelor sau impuse prin forța din afara statelor.*”

5. Recomandarea Generala XXVII privind discriminarea față de romi, adoptată de Comitetul privind Eliminarea Discriminării Rasiale care indică statelor membre: “*18. Să prevină și să evite cât de mult posibil segregarea elevilor romi, și să mențină în același timp deschisă posibilitatea educației bilingve ori în limba maternă; în acest sens, să încerce să ridice calitatea educației în toate școlile și nivelul rezultatelor în școli pentru comunitatea minoritară, să recruteze în cadrul corpului didactic persoane din rândurile comunităților de rromi și să promoveze educația interculturală*”.

6. Recomandarea nr.4/2000 cu privire la educația copiilor romi din Europa, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei recomandă ca: „*10. Statele*

membre să se asigure de faptul că realizarea unei programe separate nu va duce la crearea unor clase separate”.

7. Recomandarea de Politică generală nr. 3 privind combaterea rasismului și intoleranței față de rromi, adoptată de Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței recomandă ca statele membre ale Consiliului Europei **“să combată ferm orice formă de segregare școlară față de copiii romi și să le asigure egalitatea efectivă a accesului la educație”**

8. Rezoluția Parlamentului European P6_TA (2005) 0151 privind situația romilor în Uniunea Europeană prin pct. 15. **“se adresează Statelor Membre unde copiii romi sunt segregati în școli speciale pentru persoane cu dizabilități mentale sau plasați în clase separate pentru a adopta programe de desegregare într-o perioadă predeterminată de timp, pentru a asigura astfel accesul liber la o educație de calitate pentru copii romi și pentru a preveni creșterea sentimentelor anti-romă în rândul școlărilor”.**

Dreptul la educație/Desegregare în educație – Legislație națională

1. Notificarea Nr. 29323/20.04.2004 emise de Ministerul Educației și Cercetării prin Cabinetul Secretarului de Stat pentru Învățământul Preuniversitar, în vederea aplicării în totalitate a Convenției Internaționale privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială, a Convenției Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului și a prevederilor din Convenția UNESCO privind Discriminarea în Educație, Ministerul Educației și Cercetării **interzice formarea grupelor în învățământul preșcolar, precum și a claselor I și a V-a, cuprinzând exclusiv sau preponderent elevi romi.** Acest tip de organizare a grupelor/ claselor, indiferent de motivele invocate, constituie forme de segregare.

Notificarea nr. 29323/20.04.2004 prevede expresis verbis că **„Segregarea este o formă gravă de discriminare. În cadrul sistemului educațional, cu excepția școlilor/claselor cu predarea tuturor disciplinelor în limba romani, segregarea constă în separarea fizică, intenționată sau neintenționată, a copiilor rromi de restul copiilor în școli, clase, clădiri și alte facilități, astfel încât numărul copiilor romi față de cei neromi este disproporționat de mare în raport cu procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă din totalul populației de vârstă școlară în respectiva unitate administrativ teritorială. Segregarea are drept consecință accesul inegal al copiilor la o educație de calitate. Separarea în grădinițe și școli conduce invariabil la o calitate a educației inferioară celei oferite în grupele, clasele sau școlile cu o altă majoritate etnică a populației școlare”.**

În același sens se prevede că **“Menținerea separării în educație pe criterii etnice are efecte negative atât pentru romi cât și pentru societatea românească în ansamblu. În școlile cu populație formată preponderent din rromi sau în clasele formate numai din elevi rromi s-au identificat următoarele caracteristici: menținerea prejudecăților la nivelul populației majoritare și al romilor, sentimentul de inferioritate la copiii rromi, număr insuficient al cadrelor didactice calificate, fluctuația cadrelor didactice, incapacitatea de a pregăti elevii la un nivel care să asigure succesul școlar, rata ridicată a neșcolarizării și a abandonului școlar etc. Pe de altă parte, este cunoscut și demonstrat că includerea copiilor în clase mixte din punct de vedere etnic și cultural contribuie la cunoașterea și acceptarea diferențelor etnice și culturale, la toleranță și, totodată, favorizează succesul școlar”.**

De asemenea, în Notificare se precizează că *“Inspectoratele școlare vor analiza situația tuturor școlilor în care numărul copiilor rromi față de cei neromi este disproporționat de mare în raport cu procentul pe care copiii rromi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară din respectiva unitate administrativ - teritorială și vor iniția un plan de măsuri care urmărește eradicarea segregării”, respectiv “Pentru clasele a II-a, a III-a, a IV-a, a VI-a, a VII-a și a VIII-a, precum și pentru clasele a IX-a – a XII-a, care au populație școlară formată exclusiv sau preponderent din elevi rromi, școlile vor analiza situația în fiecare caz în parte și vor elabora și implementa un plan de măsuri adecvate”.*

2. Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului nr. 1540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor rromi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi, publicat în Monitorul Oficial nr.692 din 11.10.2007. Potrivit art. 1 ordinul *„are ca obiectiv prevenirea, interzicerea și eliminarea segregării, văzută ca formă gravă de discriminare, cu consecințe negative asupra accesului egal al copiilor la o educație de calitate. (2) Pentru atingerea acestui obiectiv se interzice, începând cu anul școlar 2007-2008, formarea claselor I și a V-a segregate, având preponderent sau numai elevi romi. (3) Prevenirea și eliminarea segregării școlare se fac în conformitate cu Metodologia pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor rromi, prevăzută în anexa nr. 1 care face parte integrantă din prezentul ordin”.*

3. Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului nr. 1529/18.07.2007 privind dezvoltarea problematicii diversității în curriculumul național și adoptarea programei școlare pentru disciplina opțională „Educație interculturală”.

“Art. 1. În scopul formării elevilor pentru o societate caracterizată prin diversitate culturală, politicile curriculare vor promova valorificarea și dezvoltarea, în cadrul curriculumului național, a aspectelor referitoare la diversitatea culturală (etnică, lingvistică, religioasă etc.).

Art. 2. (1) În documentele curriculare – planuri-cadru, programe școlare, manuale școlare, auxiliare curriculare – autorii vor include aspectele referitoare la diversitatea culturală (etnică, lingvistică, religioasă etc.), în funcție de specificul domeniilor disciplinare.

(2) În programele școlare vor fi incluse, în funcție de specificul domeniilor disciplinare, obiective-cadru, obiective de referință, competențe generale, competențe specifice, teme/conținuturi ale învățării, activități de învățare, valori și atitudini referitoare la diversitatea culturală - etnică, lingvistică, religioasă etc.

(3) În învățământul gimnazial și în cel liceal, în programa pentru disciplina Istorie, va fi abordată problematica istoriei tuturor minorităților din România.”

IV. Segregarea din educație

Accesul la o educație de calitate pentru copiii romi reprezintă o problemă complexă care necesită o abordare interdisciplinară. Simpla enunțare a acestei situații și tratarea sa doar din punct de vedere juridic este complet greșită. Complexitatea problemei decurge din varietatea contextelor educaționale în care se desfășoară educația copiilor romi în prezent, dar și din influența unor factori de mediu, socio-economici cu impact direct sau mediat asupra educației formale.

Existența școlilor cu un număr mare de elevi romi pune în discuție posibilitatea ca și copiii proveniți din aceste comunități să beneficieze de educație de calitate, pregătindu-se în contextele formale existente în cadrul sistemului de învățământ românesc.

Existența claselor în care sunt școlarizați numai copii romi ridică numeroase semne de întrebare, principalele probleme fiind legate de accesul la educația de calitate. Diversitatea culturală reprezintă premisa creării unui capital social de calitate și, în același timp, funcțional în condițiile comunităților multiculturale.

Fără a avea relații sociale etnic diverse în interiorul școlii / clasei, copiii romi sunt lipsiți de oportunități sociale viitoare, precum găsirea unui loc de muncă sau, mai larg, obținerea unui consilier atente și constructive asupra unor planuri / proiecte de viață menite să aibă succes în cadrul societății. Școala reprezintă un spațiu social al acumulării de capital social. Din păcate, segregarea reprezintă o barieră, adesea insurmontabilă, pentru dezvoltarea viitoare a copiilor din comunitățile romi potrivit aspirațiilor lor.

Discriminarea romilor în domeniul educației, în particular segregarea copiilor romi în sistemul de învățământ, reprezintă o problemă actuală des întâlnită și care duce la inegalități sociale pe termen lung.

Fenomenul segregării, dincolo de masca rezidențială sau de moștenirea administrativă a regimului comunist, prezintă o dinamică nouă, caracteristică ultimilor ani.

Segregarea îmbracă mai multe forme, astfel că în școlile din România se pot întâlni situații din cele mai diverse. O tipologie a cazurilor de segregare există totuși:

1. un număr disproporționat de mare de copii romi sunt direcționați către așa-numitele „școli speciale” destinate copiilor cu dizabilități mintale – copii cu CES;
2. școli în care numărul total de elevi sau în care un număr disproporționat de mare de elevi sunt de etnie romă;
3. școli în care învață un număr foarte mic de elevi romi sau în care nu există niciun elev de etnie romă;
4. segregarea copiilor de etnie romă în clase compuse în întregime din elevi romi și clase compuse doar din elevi aparținând majorității sau altor etnii – în cadrul aceleiași școli. În această formă se încadrează și situația în care în anumite clase există doar 1 sau 2 elevi de etnie romă, în timp ce în aceeași școală există clase formate în marea majoritate din elevi romi;
5. slabă participare a copiilor romi la cursurile grădinițelor și școlilor;

Aceste practici au un impact negativ asupra rezultatelor obținute de către copiii romi în cadrul procesului de educație, motiv pentru care abandonează școala în cursul gimnaziului și nu ajung în ciclul liceal de învățământ. Acest fapt duce la limitarea oportunităților privind alegerea unei cariere în viitor, precum și la găsirea unui loc de muncă bine plătit.

Scindarea societății românești polarizate (bogați vs. săraci) se suprapune dihotomiei tipurilor de școli (școli de elită vs. școli slabe) pentru că, așa cum arată datele de cercetare, școlile slabe sunt plasate în zone/comunități/vecinătăți sărace iar școlile de elită în spații sociale cu mult mai afluente. Axele inegalităților școlare pot fi măsurate astfel de-a lungul „extremelor” reprezentate de centru-periferie, rural-urban, romi-

neromi. Stratificarea societății românești raportată la săraciei este una complexă și dinamică și se reflectă în inegalitățile întâlnite și în sistemul școlar.

Ghetourile nu sunt neapărat plasate la periferia localităților (exemple pot fi și centrele vechi ale orașelor unde clădirile caracterizate prin lipsa facilităților au devenit locuințe sociale) deși e drept că la periferie, la margine întâlnim cele mai multe ghetouri iar acestea sunt cel mai adesea locuite în comunități compacte de către etnici romi. Școlile de ghetou au devenit, pe cale de consecință, școlile romilor, caracterizându-se în marea majoritate din cazuri prin lipsa cadrelor didactice titulare, printr-o fluctuație mare a cadrelor didactice, prin lipsa dotărilor materiale, toate acestea repercutându-se dramatic asupra calității învățământului.

Astfel, o altă formă gravă de segregare în educație pornește de la oferirea unei educații calitativ scăzute în școlile în care proporția copiilor romi este foarte mare sau atunci când vorbim de școlile din comunitățile rome în care învață exclusive copii romi.

Calitatea scazută a educației în școlile cu un număr ridicat de elevi romi este datorată și unor „procese de migrație” a cadrelor didactice și a elevilor în interiorul sistemului de învățământ românesc. Tendințele de migrație, în cazul ambelor categorii, sunt dinspre școlile mai puțin dotate material și uman spre școlile cu dotări mai bune.

În cazul mediului rural destinația migrației școlare o reprezintă școlile “de centru” sau „școlile de la oraș”, considerate ca oferind oportunități de dezvoltare mai ridicate copiilor. Școlile izolate, “de periferie” devin, în aceste condiții, școli deprivatate de resurse umane și materiale.

Nu doar elevii romani și cadrele didactice sunt subiecți ai acestor fluxuri de migrație, ci și unii elevi romi proveniți din familii mai instarite.

Cauzele migrației școlare a profesorilor și elevilor în interiorul sistemului sunt determinate de gradul de încredere investită în școală. Ca ipoteză, cu cât procentul de romi dintr-o școală este mai ridicat, cu atât este mai probabil ca încrederea în școală respectivă să fie mai scăzută. Stereotipurile, prejudecățile, discriminarea și nu în ultimul rând sărăcia sunt principalele cauze ale acestui fenomen.

Dincolo de abandonul fizic al școlii “de periferie” de către cadrele didactice, se poate vorbi și de un “abandon psihic” al acestor școli. Este cazul prezentei formale a profesorilor în școală, dar fără o implicare reală, deplină a acestora în procesul educativ.

Fenomenul segregării este cel care împarte școlile în școli de elită și școli slabe, școli cu o calitate ridicată a educației și școli în care calitatea educației se află la standarde inacceptabile.

Segregarea școlară este economică și etnică deopotrivă. Mecanismele segregării sunt în unele cazuri subtile și dificil de surprins și sancționat printr-un text de lege. Câteva modalități prin care se realizează procesul segregării sunt următoarele:

- abandonarea școlilor cu mulți elevi romi sau săraci de către profesorii calificați,
- refuzul unor școli de a înscrie copii romi pe motivul insuficienței spațiului,
- organizarea unor școli pe clase de elită vs. clase slabe,
- migrația elevilor, respectiv retragerea copiilor români sau maghiari mai înstăriți din clasele / școlile în care sunt mulți elevi romi.

Uneori aceste fenomene de migrație a elevilor și a profesorilor se condiționează reciproc (de exemplu, plecarea profesorilor atrage plecarea elevilor) și conduc la segregare. Unele dintre școlile cu mulți elevi romi sau școlile de periferie cu elevi proveniți din familii cu un statut socio-economic scăzut sunt un rezultat al acestor fenomene.

Calitatea educației în școlile segregate din zonele sărace este în cele mai multe cazuri una inferioară în ceea ce privește investițiile: dotări, resurse materiale și umane.

Clădirile din aceste școli sunt vechi și nerenovate, spațiul școlar este insuficient, biblioteca lipsește în cele mai multe cazuri, laboratoarele de specialitate și calculatoarele sunt cvasinexistente, ponderea cadrelor didactice necalificate este ridicată, fluctuația de asemenea, etc.

A. Direcționarea copiilor romi în școlile speciale.

Motivele care stau la baza acestei măsuri au deseori de a face atât cu prejudecățile celorlalte grupuri etnice față de comunitatea romă (cauze subiective), dar și cu lipsa adaptării la realitățile, specificul și limba comunității romă a mijloacelor de testare psihologică a copiilor în vederea orientării școlare a acestora.

O altă problemă ce trebuie evidențiată este faptul că datorită unor facilități acordate părinților copiilor ce frecventează școlile speciale, există cereri de înscriere pentru copii romi provenind din medii extrem de sărace în aceste școli. Este de menționat că acești copii sunt apți pentru a urma cursurile școlilor de masă.

Astfel legislația privitoare la drepturile materiale și alocațiile zilnice de hrană acordate copiilor/elevii/tineri din sistemul de învățământ special și special integrat. Astfel, acesta reține că în anexele **H.G. nr. 1.251 / 03.10.2005** *privind unele măsuri de îmbunătățire a activității de învățare, instruire, compensare, recuperare și protecție specială a copiilor/elevilor/tinerilor cu cerințe educative speciale din cadrul sistemului de învățământ special și special integrat* sunt precizate următoarele drepturi:

a) Copiii/elevii/ținerii cu cerințe educative speciale în învățământul special și special integrat au dreptul la rechizite școlare, precum și la o alocație zilnică de hrană pentru întreaga perioadă a programului școlar.

b) Copiii/elevii/ținerii cu cerințe educative speciale din învățământul special și special integrat, care se afla în sistemul de protecție socială, primesc drepturile menționate la lit. a) prin unitatea de învățământ la care sunt înscriși, pe toată durata cursurilor școlare, și prin sistemul de protecție socială, în vacanțe, sâmbătă și duminică.

c) Copiii/elevii/ținerii cu cerințe educative speciale din învățământul special și special integrat, care nu se afla în sistemul de protecție socială, au alocația zilnică de hrană în același quantum și primesc rechizite în aceeași cantitate cu cei care se afla în sistemul de protecție socială, iar în internatele școlare beneficiază de prevederile Legii nr. 326/2003 privind drepturile de care beneficiază copiii și ținarii ocrotiți de serviciile publice specializate pentru protecția copilului, mamele protejate în centre maternale, precum și copiii încredințați sau dați în plasament la asistenți maternali profesioniști, modificată prin Legea nr. 111/2004, prin unitatea de învățământ la care aceștia sunt înscriși.

Colegiul director reține că, potrivit H.G nr. 591/1993 privind măsurile pentru aplicarea dispozițiilor Legii nr. 61/1993 referitoare la gestionarea fondurilor, stabilirea și plata alocației de stat pentru copii, copii încadrați într-un grad de handicap beneficiază de alocația de stat pentru copii în quantumul stabilit prin lege, majorat cu 100%, la care se adaugă alte facilități cum ar fi gratuitate pe mijloacele de transport în comun, gratuitate

pe CFR sau pt autobuzele interjudețene în limita a 12 calatorii (copii cu handicap grav au, în plus, dreptul la ajutor social);

Cu toate acestea, direcționarea copiilor apti să urmeze cursurile școlilor de masă către școlile speciale, cu atât mai mult cu cât această măsură duce la segregarea copiilor romi, constituie discriminare și se sancționează potrivit legii.

Sistemul de evaluare a elevilor pentru încadrarea lor în școli speciale, precum și sprijinul financiar și material acordat reprezentanților legali ai copiilor ce urmează cursurile școlilor speciale, în practică produc efecte discriminatorii.

Astfel, statistic se demonstrează că, procentual, elevii de etnie romă reprezintă majoritatea covârșitoare a elevilor în anumite școli speciale, fără a exista în toate cazurile un motiv medical, obiectiv, de natură a justifica mutarea acestora.

În școlile speciale, elevii trebuie încadrați exclusiv sub imperiul îndeplinirii cerințelor expres prevăzute de legislația în materie, corelativ situației speciale în care se află acești elevi însă nu sub aspectul situației socio-economice.

Câteva considerații cu privire la relația elev – profesor

Poate mai importante decât investițiile materiale și de resurse umane sunt așteptările cadrelor didactice și modul lor de interacțiune cu elevii.

Este un subiect de cele mai multe ori *tabu* atunci când se vorbește despre segregare, dar un factor determinant îl reprezintă și perpetuarea prejudecăților și stereotipurilor față de comunitatea romă și în rândul cadrelor didactice.

De cele mai multe ori tehnicile și metodele de predare au în vedere așa-numitul „elev ideal”: atent, politicos, ascultător, cu temele mereu pregătite perfect de acasă, dornic de a învăța tot ceea ce i se predă la ore, vorbește perfect limba de predare de la școală. Toate aceste tehnici și metode de învățare sunt „croite” potrivit acestui ideal. Tot ceea ce nu se încadrează în acest standard devine în multe cazuri „elevul problemă”.

Trebuie avut în vedere că cei mai mulți dintre copii, evaluați după acest set rigid de standarde, pot deveni sau sunt elevi problemă. În aceste condiții se impune o reevaluare și o modificare a direcțiilor metodelor de adresare a cadrelor didactice, aceste tehnici și metode de predare trebuind să vină în împlinirea elevilor, potrivit nevoilor acestora de învățare.

Definirea unor elevi ca “buni” sau “silitori” și a altora ca “neadaptați”, “greu educabili” va produce în cazul elevilor definiții astfel comportamente care vor tinde să se conformeze etichetelor atribuite. În mod concret, îmbrăcămintea, starea de curățenie, manierele, modul de exprimare sunt filtre perceptuale pe baza cărora profesorii tind să-și formeze impresii asupra copiilor și să-i catalogheze în consecință. Astfel, un copil îmbrăcat murdar, cu o exprimare neelevată și cu maniere neconforme cu norma socială va fi etichetat ca un copil problemă, cu o capacitate scăzută de performanță.

Gruparea omogenă a elevilor produce o serie de consecințe negative:

- Criteriile pentru a grupa elevii sunt cel mai adesea bazate pe percepții subiective, pe “impresii”.
- Elevii săraci și cei din grupurile etnice minoritare cum sunt copiii romi tind să fie plasați în școli sau clase marginale, fiind expuși diferențiat la curriculum.
- Clasele “slabe” formate din elevi săraci/minoritari sunt expuse la o instrucție inferioară în termeni de cantitate, conținut și calitate a educației.

Atmosfera școlară în aceste clase este mai degrabă rigidă și axată pe disciplină și instrucție.

Mediul școlar actual încurajează mai ales elitismul, centrarea exclusivă pe elevii cu abilități deosebite așa numiți „olimpici”, capabili de performanțe școlare, în detrimentul valorificării potențialului celor mai mulți elevi.

B. Constituirea de clase serarate pentru copiii romi

Constituirea de clase formate exclusiv sau într-un număr foarte mare din copii romi în cadrul școlilor în care există clase formate exclusiv sau în număr foarte mare de copii din cadrul altor etnii, constituie o situație de discriminare.

În multe din aceste cazuri sunt invocate diferite motivații pentru a susține asemenea măsuri:

- preluarea claselor formate din copii romi ce intră în ciclul gimnazial de învățământ în alte școli. În acest sens, deseori s-a invocat menținerea componenței acestor clase datorită faptului că acești copii provind din școli aflate în comunități compacte de romi.
- Refuzul părinților celorlalți copii din școală de a permite înscrierea copiilor romi în clase formate în majoritate din copii aparținând altor etnii.
- Refuzul cadrelor didactice de a mixa clasele motivându-se cu relația de prietenie formată între copii în clasele I – IV.

În anumite școli, mixarea claselor s-a realizat prin preluarea unui număr foarte mic de elevi romi (1 – 3 elevi), de regulă cei cu rezultate foarte bune și mutarea acestora în clase cu copii majoritari, și transferarea unui număr foarte mic de elevi majoritari (provenind din medii defavorizate și /sau cu rezultate slabe la învățătură) în clasele cu elevi romi.

Trebuie avut în vedere că acest tip de mixare nu realizează scopul, esența desegregării claselor, motiv pentru care și acest tip de mixare reprezintă o menținere a segregării pe criterii etnice.

În acest sens, trebuie menționat faptul că în probarea unei situații de segregare pot fi utilizate și datele statistice, astfel că un procent foarte mare de copii aparținând etniei rome concentrat într-o singură clasă, poate conduce la probarea unei situații de segregare pe criterii etnice.

De asemenea, faptul că părinții și-au dat acordul privind școlarizarea copiilor în clasele speciale nu înseamnă că au renunțat la dreptul de a nu fi supus discriminării, întrucât renunțarea la drepturi trebuie să fie neechivocă, făcută în cunoștință de cauză, dată pe baza unui consimțământ clar; în cazul de față nu se poate afirma că cei care au semnat că sunt de acord cu înscrierea copilului în clasă specială cunoșteau consecințele acestei fapte, fiind membrii unei comunități dezavantajate, fără instruire; nu se poate admite posibilitatea renunțării la dreptul de a nu fi discriminat, în efect o astfel de renunțare ar lovi un interes public important .

Există și situații în care, datorită faptului că școala se află în mijlocul unei comunități compacte de romi, clasele sunt formate exclusiv din copii aparținând acestei

etni. În această situație există un motiv obiectiv pentru care clasele nu pot fi formate dintr-un mix etnic.

În orice caz, proporția de copii aparținând etniei rome și proporția de copii aparținând altor etnii, precum și împărțirea acestora pe clase, poate oferi o imagine clară asupra intențiilor școlii de a desegrega clasele.

V. Măsuri privind desegregarea

Este evident faptul că exista atatea probleme câte școli compun sistemul de învățământ, și de aceea este recomandabilă abordarea unui plan de desegregare dinspre școală și comunitate către întregul sistem de învățământ, cu abordarea, în primul rând, a problemelor specifice contextului situației de segregare.

Abordarea fiecărui caz în parte este esențială pentru crearea unui plan de desegregare specific. Tocmai de aceea, printre măsurile de desegregare propuse vor fi abordate în principal cele generale, urmând ca pe fiecare „școală-caz” să existe un set de măsuri *croite* potrivit situației existente.

1. Măsuri de tip administrativ:

Având în vedere noua tendință manifestată în întreg aparatul administrativ privind descentralizarea, educația reprezintă unul dintre „serviciile” ce va fi trecut în subordonarea autorităților publice locale în ceea ce privește finanțarea. Din această perspectivă, este absolut necesară conștientizarea reprezentanților autorităților locale cu privire la importanța capitală a educației ca principală sursă de capital social calificat. Investițiile în reabilitarea școlilor, dotarea acestora cu utilitățile necesare unui învățământ de calitate, atragerea cadrelor didactice titulare pentru școlile din comunitate, ar trebui să reprezinte priorități pe agenda publică a autorităților publice locale. De asemenea, asigurarea din bugetul local de mijlce de transport pentru transportarea la școală a copiilor aflați la distanțe mari de școală, inclusiv a copiilor romi din comunitățile segregate rezidențial, către școlile „centrale” ale comunității ar reprezenta o măsură ce favorizează în practică desegregarea școlilor.

Dincolo de aspectele ce în de infrastructură, alte măsuri de natură administrativă se impun:

- Mixarea claselor segregate și în măsura posibilităților, mixarea școlilor segregate din aceeași comunitate atunci când amplasarea acestor școli permite acest lucru. Mixarea claselor și/sau școlilor trebuie să reflecte procentele mixului social al comunității (procentul populației majoritare și procente de populație aparținând minorităților);

- Monitorizarea calitatii educației in școlile cu un număr ridicat de elevi romi prin folosirea unor standarde internațional acceptate de evaluare. Stabilirea unor criterii clare, cuantificabile, la nivel național, de evaluare a calității educației;

- Evaluarea elevilor conform standardelor curriculare internaționale și in functie de evolutia personala a acestora;

- Evaluarea activității cadrelor didactice conform cerințelor postului cu privire la activitatea didactică desfășurată;

- Evaluarea situatiei analfabetismului functional la nivelul claselor a IV a și a VIII a și depistarea motivelor ce dus la această situație de fapt;

- Creșterea accesului copiilor romi la forme alternative de educație cum este educația remedială.

- Implicarea profesorilor în măsuri de sprijinire a copiilor romi ce întâmpină dificultăți în educație pe sistem „after-school”

- Permitea accesului la învățământul de zi a tinerilor casatoriti romi sau neromi, consensual sau formal;

- Implicarea mediatorului școlar în consilierea părinților romi și în coagularea parteneriatelor școală – comunitate / organizații ale comunității;

- Implicarea părinților în procesul decizional din școală precum și implicarea unor reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale cu expertiză în domeniul educației;

- Prevenirea abandonului cadrelor didactice prin realizarea unor contracte ferme, pe o perioadă nedeterminată;

2. Măsuri legislative:

- Modificarea Legii învățământului în sensul introducerii unor prevederi clare privind interzicerea segregării pe criterii etnice în educație și impunerea de sancțiuni pecuniar severe pentru persoanele responsabile;

- Introducerea educației bilingve, în limba română, în comunitățile de romi care doresc acest lucru;

3. Măsuri de consiliere:

- *Consilierea psihologică și monitorizarea permanentă a copiilor care au trecut prin procesul de mixare a claselor segregate.*

Având în vedere că în mod ideal mixarea claselor ar trebui realizată încă de la înscrierea copiilor în primul an de școală (eventual din anul pregătitor dinaintea clasei I), trebuie avut în vedere că mixarea claselor cu cât va fi realizată mai târziu, procesul de acceptare și cunoaștere reciprocă va fi mai anevoios.

Sudarea relațiilor interpersonale dintre elevi la nivelul claselor ciclului primar poate duce la reacții dure în situația mixării claselor dacă acest lucru nu se va face cu o pregătire psihologică de specialitate anterioară măsurii de mixare. Acest fapt poate duce chiar la reacții contrare celor așteptate, adâncind, pe termen lung, prăpastia dintre cele două comunități

- Consilierea părinților romi în vederea creșterii încrederii în școală și, mai ales, în posibilitățile pe care educația de calitate le oferă copiilor lor;

- Creșterea și diversificarea ofertei de programe de educație pentru adulți; accent pe cursuri adresate persoanelor care au în îngrijire efectivă copiii (eventual mamelor);

- Pregătirea cadrelor didactice: formare interculturală; educație remedială; pedagogie pentru populațiile de risc;

- Campanie mass-media pentru creșterea încrederii în școală desegregată atât a populației romi dar și a populației majoritare;

4. Măsuri la nivelul comunității:

- Atragerea comunității și a organizațiilor comunității în participarea la activitățile școlii;

- Organizarea de tabere interculturale pe perioada vacanțelor școlare;

- Promovarea activităților extra-școlare care creează contextul dezbaterilor privind diversitatea etno-culturală, interculturalitatea, problematica drepturilor omului și a drepturilor cetățenești, educației pentru democrație;

- Corelarea politicilor educaționale pentru romi cu politicile de ocupare a forței de muncă;